

ZIŅOJUMS PAR TRANSPORTBETONA TIRGUS UZRAUDZĪBU

Saturs

1.	Konkurences padomes lēmums lietā Nr.2193/08/10/9 „Par Konkurences likuma 13.panta 4.punktā noteikto pārkāpumu SIA „Cemex” darbībās”	2
2.	Uzraudzības mērķi un mērķu sasniegšanai veicamie uzdevumi	3
3.	Konkrētais tirgus	3
3.1.	Konkrētās preces tirgus.....	4
3.2.	Konkrētais ģeogrāfiskais tirgus	4
3.3.	Konkrētais tirgus	4
4.	Transportbetona tirgus tendences un korelāciju ar būvniecības tirgus tendencēm	5
4.1.	Būvniecības tirgus tendences	5
4.2.	Transportbetona un būvniecības tirgu korelācija	6
4.3.	Transportbetona tirgus tendences	7
4.3.1.	Transportbetona tirgus apgrozījums un realizētais transportbetona apjoms.....	7
4.3.2.	Transportbetona tirgus dalībnieku skaita pārmaiņas	8
4.3.3.	Transportbetona eksports un imports.....	10
4.3.4.	Spēku sadalījums transportbetona tirgū.....	11
5.	Tirgus dalībnieku viedoklis par izmaiņām transportbetona tirgū	13
	Secinājumi.....	15

2. Uzraudzības mērķi un mērķu sasniegšanai veicamie uzdevumi

2.1. Uzraudzības mērķi

- a) aktualizēt informāciju par transportbetona tirgu Latvijas Republikas teritorijā, t.sk. noteikt tirgus dalībniekus, tirgus daļas;
- b) noskaidrot transportbetona tirgus tendences un korelāciju ar būvniecības tirgus tendencēm no 2008.- 2012.gadam;
- c) aktualizēt informāciju par konkurences situāciju transportbetona tirgū, izvērtējot pārmaiņas tirgū salīdzinājumā ar situāciju no 2008. līdz 2010.gadam - pirms Konkurences padomes lēmuma pieņemšanas lietā Nr.2193/08/10/9 „Par Konkurences likuma 13.panta 4.punktā noteikto pārkāpumu SIA „Cemex” darbībās”.

2.2. Uzraudzības darba uzdevumi:

- a) noskaidrot aktivitātes līmeņa izmaiņas būvniecības tirgū 2008.-2012.gadā;
- b) apzināt transportbetona tirgus dalībniekus un to tirgus daļas – aktuālos un vēsturiskos datus, veikt izmaiņu izvērtējumu;
- c) novērtēt faktisko konkurences situāciju tirgū un noskaidrot tirgus dalībnieku viedokli par izmaiņām transportbetona tirgū, tai skaitā SIA „Cemex” lomu, pēc Konkurences padomes lēmuma pieņemšanas;
- d) izvērtēt iespējamos riskus tirgus dalībnieku uzvedības atbilstībai Konkurences likuma normām, sniegt priekšlikumus par Konkurences padomes turpmāk veicamajām aktivitātēm.

Uzraudzības mērķu sasniegšanai Konkurences padome ieguva informāciju no Uzņēmumu reģistra, Centrālās statistikas pārvaldes (turpmāk – CSP), Būvmateriālu ražotāju asociācijas un tirgus dalībniekiem.

3. Konkrētais tirgus

Konkurences likuma 1.panta 4.punkts nosaka, ka konkrētais tirgus ir *“konkrētās preces tirgus, kas izvērtēts saistībā ar konkrēto ģeogrāfisko tirgu”*.

Atbilstoši Konkurences likuma 1.panta 5.punktam, konkrētās preces tirgus ir *“noteiktas preces tirgus, kurā ietverts arī to preču kopums, kuras var aizstāt šo noteikto precī konkrētajā ģeogrāfiskajā tirgū, ņemot vērā pieprasījuma un piedāvājuma aizstājamības faktoru, preču pazīmes un lietošanas īpašības”*.

Savukārt par konkrēto ģeogrāfisko tirgu Konkurences likuma 1.panta 3.punkta izpratnē uzskatāma ģeogrāfiskā teritorija, kurā konkurences apstākļi konkrētās preces tirgū ir pietiekami līdzīgi visiem šā tirgus dalībniekiem, un tādēļ šo teritoriju var nošķirt no citām teritorijām.

3.1. Konkrētās preces tirgus

Transportbetons un pelēkais cementis ir saistītas preces, jo cementis ir izejviela transportbetona ražošanai. Tātad transportbetona tirgus ir lejupejošs attiecībā pret cementa tirgu. Transportbetons ir būvmateriāls, kuru izmanto kā pamatmateriālu uz vietas lietām betona konstrukcijām dažādos objektos, t.sk. ēku, šoseju, tiltu, tuneļu būvniecībā. Transportbetons tiek gatavots, sajaucot cementu, ūdeni, šķembas vai granti un piedevas dažādās proporcijās. Sausajam betonam ir līdzīgs pielietojums kā transportbetonam, tomēr parasti to izmanto nelielos būvniecības darbos. Parasti sausais betons un transportbetons netiek uzskatīti par savstarpēji aizvietojamiem, ņemot vērā to atšķirīgos realizācijas termiņus un apjomus, attālumus, kuros iespējams piegādāt viena un otra veida betonu. Saskaņā ar tirgus dalībnieku viedokli no pieprasījuma puses transportbetonu ir iespējams daļēji aizvietot ar citiem materiāliem, tomēr praksē tas parasti nenotiek. Transportbetona aizvietojamība ar citu materiālu ir ierobežota, pirmkārt, nepieciešams veikt objekta pārprojektēšanu, jo būves projektā ir paredzēta noteiktu būvmateriālu izmantošana, un otrkārt, maz ticams, ka patērētājs izvēlētos citu būvmateriālu, kurš iespējams neatbilstu tā vēlmēm, ja transportbetona cena pieaugtu par nelielu, bet būtisku daļu. Tādējādi transportbetons nav aizvietoājams ar citiem celtniecības materiāliem.

3.2. Konkrētais ģeogrāfiskais tirgus

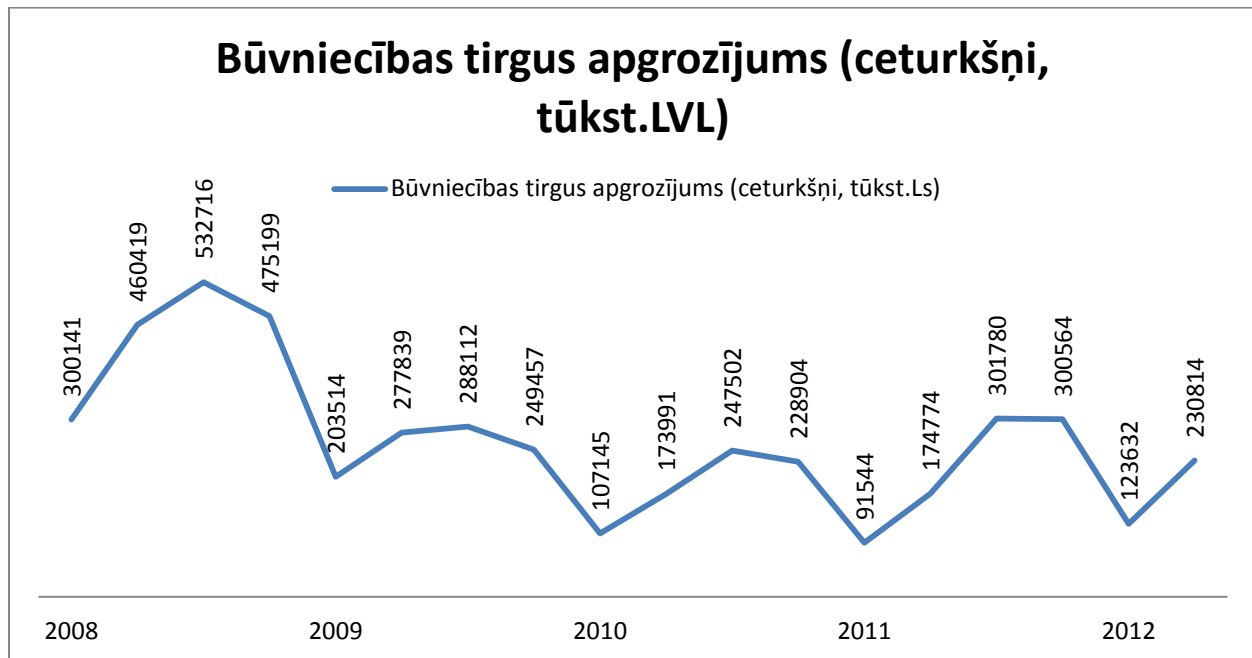
Transportbetons parasti tiek piegādāts lielos daudzumos ar specializēto transportu (transportmašīnas-mikseri) noteiktā attālumā no ražotnes. Attālums var būt atkarīgs no infrastruktūras un satiksmes sistēmas. Konkurences padomes lietas Nr.2193/08/10/9 „Par Konkurences likuma 13.panta pirmās daļas ģenerālklausulā un 13.panta pirmās daļas 4.punktā noteiktajiem pārkāpumiem SIA „CEMEX” darbībās” izpētes ietvaros aptaujātie transportbetona ražotāji norādījuši identiskus maksimālos transportbetona piegādes attālumus, t.i., 60 – 200 km. Lai arī 200 km piegādes attālums būtu pietiekams, lai no piedāvājuma puses aptvertu faktiski visu Latvijas teritoriju, piemēram, ja transportbetona ražotne ir izvietota Rīgas apkārtnē, tomēr fakts, ka tirgus dalībnieki transportbetona ražotnes izvieto vairākos Latvijas rajonos, liecina, ka transportbetona tirgus ģeogrāfiski varētu būt šaurāks kā Latvijas Republikas teritorija. Jāsecina, ka, pat ja transportbetona tirgus ir reģionāls, ģeogrāfiskie tirgi pārklājas, tādējādi Cemex un citu tirgus dalībnieku darbības vienā reģionā var radīt ietekmi uz konkurenci citā. Šīs uzraudzības ietvaros ģeogrāfiskais tirgus ir Latvijas Republikas teritorija, bet, ņemot vērā iepriekš minēto, pie citiem lietas faktiskajiem apstākļiem ģeogrāfiskais tirgus var tikt definēts šaurāk.

3.3. Konkrētais tirgus

Konkurences padome uzskata, ka transportbetona tirgus aptver Latvijas Republikas teritoriju, un par konkrēto tirgu šajā uzraudzībā nosaka **transportbetona tirgu Latvijas Republikas teritorijā.**

4. Transportbetona tirgus tendences un korelāciju ar būvniecības tirgus tendencēm

4.1. Būvniecības tirgus tendences

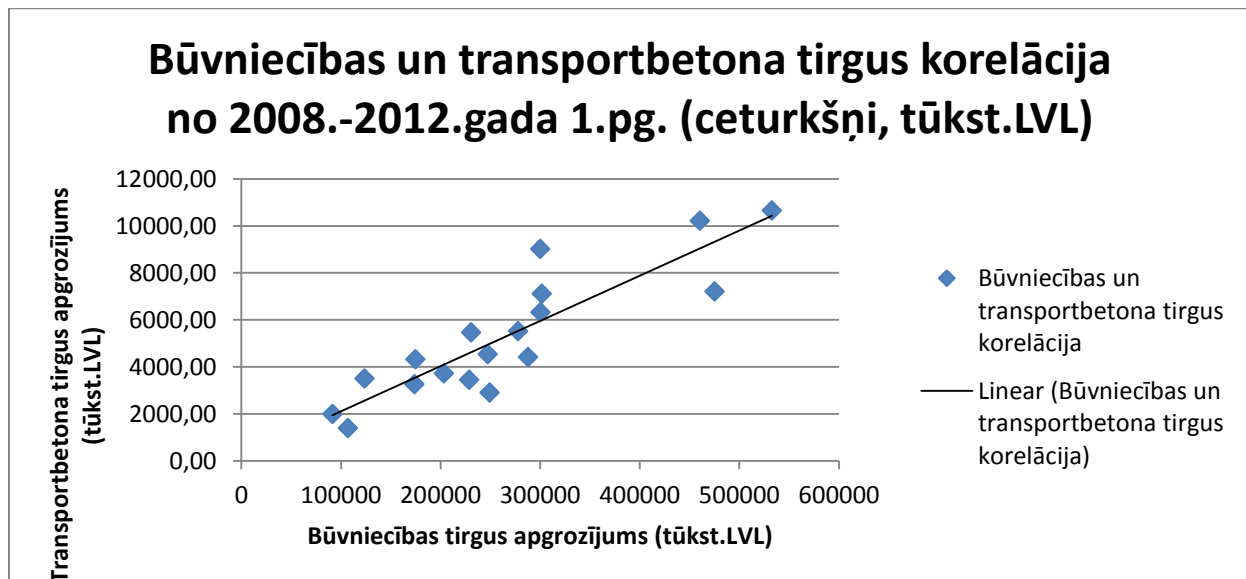
1.attēls. Būvniecības tirgus apgrozījums Latvijā no 2008. līdz 2012.gadam (ceturkšņi, tūkst.Ls)¹

1.attēlā ir parādīta būvniecības tirgus apgrozījuma dinamika laika posmā no 2008. līdz 2012.gada otrajam ceturksnim (ieskaitot) sadalījumā pa ceturkšņiem.

Būvniecības tirgus savu augstāko punktu sasniedza 2008.gada trešajā ceturksnī, kad būvniecības tirgus apgrozījums bija 532 716 tūkst. LVL, savukārt jau ceturtajā ceturksnī iezīmējās neliels apgrozījuma kritums, kas 2009.gada pirmajā ceturksnī rezultējās lielākajā būvniecības tirgus apgrozījuma kritumā analizētajā laika periodā – par 271 685 tūkst. LVL - līdz ar to 2009.gada pirmajā ceturksnī būvniecības tirgus apgrozījums bija vien 203 514 tūkst. LVL. Lai gan 2011.gada pirmajā ceturksnī būvniecības tirgus apgrozījums sasniedza zemāko analizējamā laika perioda punktu – 91 544 tūkst. LVL, pamatojoties uz 1.attēla datiem, ir secināms, ka būvniecības tirgus sāka atgūties no pasaules ekonomiskās krīzes 2011.gada otrajā un trešajā ceturksnī, izaugsmei turpinoties arī 2012.gadā. Dati liecina, ka būvniecības tirgum ir sezonāls raksturs. Normālos ekonomikas attīstības apstākļos būvniecības tirgus apgrozījums salīdzinājumā ar iepriekšējo periodu gada otrajā un trešajā ceturksnī pieaug, savukārt gada pirmajā un ceturtajā ceturksnī samazinās.

¹ Datu avots: CSP

4.2. Transportbetona un būvniecības tirgu korelācija

2.attēls. **Transportbetona tirgus un būvniecības tirgus savstarpējā sakarība Latvijā laika posmā no 2008. līdz 2012.gadam pa ceturkšņiem²**

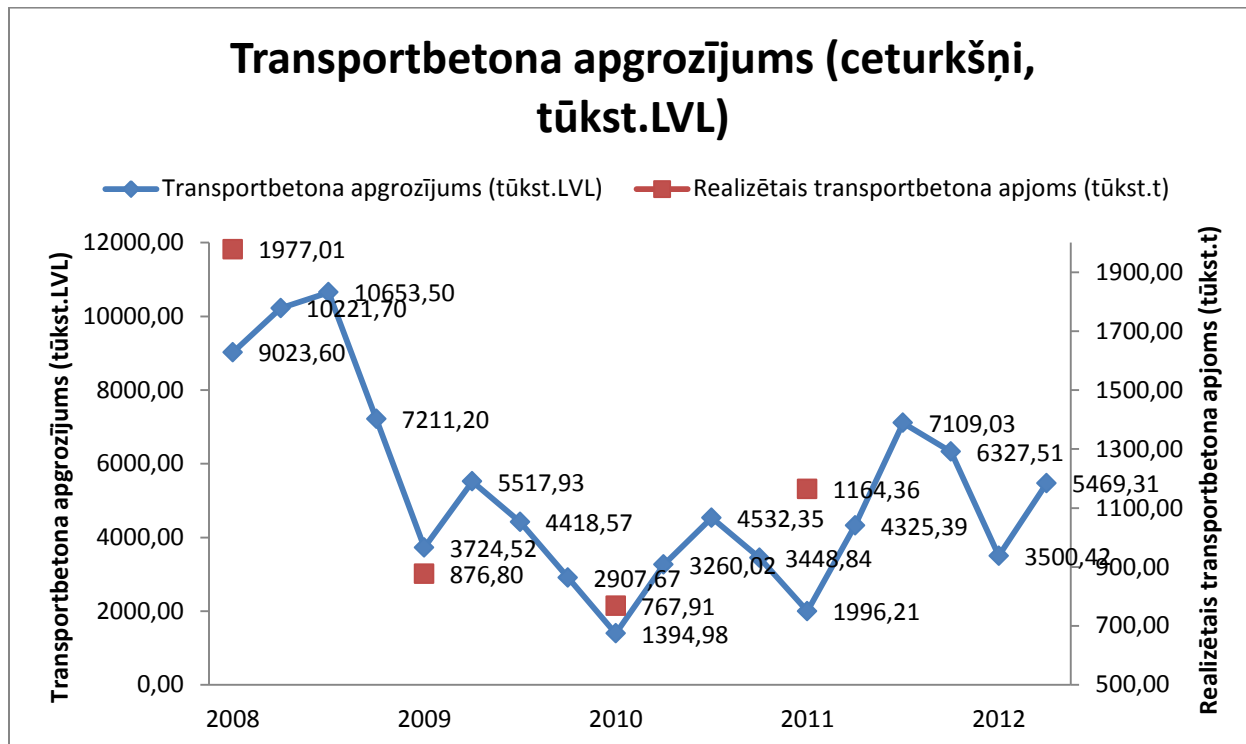
2.attēlā ir parādīta transportbetona tirgus un būvniecības tirgus apjoma savstarpējā atkarība Latvijā laika posmā no 2008. līdz 2012.gada otrajam ceturksnim. Korelācijas analizē ir izmantoti transportbetona tirgus un būvniecības tirgus apgrozījumi tūkstošos LVL sadalījumā pa ceturkšņiem.

Pamatojoties uz iepriekš minēto, ir secināms, ka starp transportbetona tirgu un būvniecības tirgu Latvijā 2.attēlā analizētajā laika periodā pastāv ļoti ciešas korelatīvās saites, kuras vislabāk tiek raksturotas ar tieši proporcionālas lineāras funkcijas tendenci, kas nozīmē, ka transportbetona tirgus apgrozījums mainās tieši proporcionāli būvniecības tirgus apgrozījumam, respektīvi, pieaugot būvniecības tirgus apgrozījumam, pieaug arī transportbetona tirgus apgrozījums un otrādi. Tādējādi aptuveni 88,13% no transportbetona tirgus apgrozījuma pārmaiņām ir skaidrojamas ar pārmaiņām būvniecības tirgus apgrozījumā, pārējie 11,87% ir izskaidrojami ar būvniecības tirgus apgrozījuma svārstībām nesaistītiem faktoriem (patērētāju izvēlēm, objektu īpatnības un lieluma, aizvietotāju pieejamības un cenām, transportbetona cenām u.c.).

² Datu avots: CSP

4.3. Transportbetona tirgus tendences

4.3.1. Transportbetona tirgus apgrozījums un realizētais transportbetona apjoms

3.attēls. Transportbetona tirgus apgrozījums Latvijā no 2008. līdz 2012.gadam (ceturkšņi, tūkst.LVL) un realizētais transportbetona apjoms Latvijā no 2008. līdz 2011.gadam (gadi, tūkst.t)³

3.attēlā ir parādīta transportbetona tirgus apgrozījuma dinamika laika posmā no 2008. līdz 2012.gada otrajam ceturksnim (ieskaitot) tūkst.LVL sadalījumā pa ceturkšņiem un realizētais transportbetona apjoms Latvijā no 2008. līdz 2011.gadam (ieskaitot) tūkst.t sadalījumā pa gadiem.

Transportbetona tirgus savu kulmināciju sasniedza 2008.gada trešajā ceturksnī, kad tika realizēts transportbetons 10 653,5 tūkst. LVL vērtībā, kam sekoja ļoti liels kritums realizētajā transportbetona apjomā - par 6 928,98 tūkst.LVL - līdz ar to 2009.gada pirmajā ceturksnī tika realizēts transportbetons vien 3 724,52 tūkst.LVL vērtībā, kas daļēji ir izskaidrojams ar pasaules ekonomiskās krīzes iestāšanās veicinātu pieprasījuma kritumu. Lai gan 2009.gada otrajā ceturksnī realizētais transportbetona apjoms pieauga, laika posmā no 2009.gada trešā ceturkšņa līdz 2010.gada pirmajam ceturksnim ieskaitot transportbetona tirgus piedzīvoja otru ļoti lielu kritumu un realizētais transportbetona apjoms 2010.gada pirmajā ceturksnī sasniedza analizētā perioda zemāko atzīmi – 1 394,98 tūkst. LVL. Pamatojoties uz 3.attēlu, ir secināms, ka transportbetona tirgus sāka atgūties no pasaules ekonomiskās krīzes 2010.gada trešajā ceturksnī, izaugsmei turpinoties arī 2011. un 2012.gadā. Pašreiz transportbetona tirgus ir sasniedzis 2009.gada līmeni. Papildus iepriekš minētajam Konkurences padome norāda, ka transportbetona

³ Datu avots: CSP

tīrgum ir sezonāls raksturs. Normālos ekonomikas attīstības apstākļos transportbetona realizācijas apjomi salīdzinājumā ar iepriekšējo periodu gada otrajā un trešajā ceturksnī pieaug, savukārt gada pirmajā un ceturtajā ceturksnī samazinās. Vērtējot transportbetona tirgus apgrozījumu kopsakarā ar realizētā transportbetona apjoma dinamiku laika posmā no 2008. līdz 2011.gadam, ir secināms, ka transportbetona tirgus apgrozījuma dinamika cieši korelē ar realizētā transportbetona apjoma dinamiku, no kā izriet, ka transportbetona tirgus apgrozījuma dinamiku pamatā ir noteikušas izmaiņas realizētajā transportbetona apjomā.

4.3.2. Transportbetona tirgus dalībnieku skaita pārmaiņas

1.tabula. Transportbetona tirgus dalībnieku skaits no 2008. līdz 2011.gadam⁴

Gads	Transportbetona tirgus dalībnieku skaits
2008	45
2009	32
2010	30
2011	31

Konkurences padome 26.02.2010. lēmumā Nr.16 par lietu Nr.2193/08/10/9 secināja, ka ilgtermiņā, pretēji kā cementa tirgū, potenciālo konkurentu transportbetona tirdzniecības tirgū parādīšanās iespējamība ir lielāka, īpaši, ja tirgū pieaug pieprasījums pēc transportbetona. Par to liecināja CSP sniegtā informācija par ražotāju skaita dinamiku pēdējos gados. Tomēr transportbetona tirgū ienākšanas barjeras nevar vērtēt kā zemas. Galvenokārt barjeras ir ievērojamo finanšu resursu nepieciešamība ražotnes uzbūvēšanai. Arī laiks ienākšanai tirgū ir samērā ilgs: saskaņā ar SIA „HC Betons” sniegto informāciju rūpnīcas pasūtīšanas laiks ir viens gads un uzstādīšanas (nodošanas ekspluatācijā) laiks ir divi līdz trīs mēneši.

No 1.tabulas ir secināms, ka transportbetona tirgus dalībnieku skaita dinamika korelē ar transportbetona tirgus tendencēm no 2008. līdz 2011.gadam. Transportbetona tirgū izveidojās interesanta iezīme, respektīvi, iestājoties tirgus lejupslīdei vairāki tirgus dalībnieki īslaicīgi pārtrauca savu darbību konkrētajā tirgū nevis pilnībā aizgāja no tirgus, darbību atjaunojot 2011. un 2012.gadā, minētais citastarp ir pamatots ar CSP sniegto informāciju par tirgus dalībniekiem, kas ir ražojuši un realizējuši transportbetonu laika periodā no 2008. līdz 2011.gadam.

⁴ Datu avots: CSP

2.tabula. Transportbetona tirgus dalībnieku pārmaiņas Latvijā laika posmā no 2008. līdz 2011.gadam⁵

Transportbetona ražotājs, kur rūpnieciskajā ražošanā nodarbināti 10 un vairāk strādājošo	Gads				Tabulas turpinājums				
	2008	2009	2010	2011	SIA "K-Mix"	-	-	+	-
AS "8 CBR"	+	-	-	-	SIA "Kolle Beton"	+	+	+	+
SIA "A Pieci"	-	+	+	+	SIA "Komunālceltnieks ANO"	+	+	-	-
SIA "ACB Betons"	-	-	-	+	SIA "Latpeis"	-	-	-	+
SIA "Adoniss"	+	+	+	-	SIA "Liepājas MB"	+	-	-	-
SIA "Arilans"	+	+	-	-	SIA "Rīgas firma "Lugaži""	+	+	+	+
SIA "NB Bloks Granīta"	+	-	-	-	AS "MBD"	+	+	-	-
SIA "Betonelements"	+	+	+	-	SIA "Merkurs-J"	+	+	+	+
SIA "Betons 97"	+	+	+	+	SIA "Mobil Betons"	+	+	+	+
SIA "Betons PR"	+	-	-	+	SIA "O.K.3"	+	-	-	-
SIA "Big Betons"	+	-	-	-	SIA "Ramkons"	+	+	+	+
AS "BMGS"	+	+	+	+	SIA "Rēzeknes būvmateriāli"	+	-	-	-
SIA "Ceļi un tilti"	+	+	-	-	SIA "Rēzeknes MB"	+	-	-	-
SIA "Cemex"	+	+	+	+	SIA "Rīgas tilti"	+	+	+	+
SIA "CTB Betons"	+	+	+	+	SIA "Roadsteel"	+	+	-	-
SIA "Daugavpils dzelzsbetons"	-	+	+	+	SIA "Rudus"	+	+	-	-
SIA "DVL"	-	-	+	+	SIA "Ruvena"	+	+	+	-
SIA "Eksim trans"	+	+	+	+	SIA "Satis"	-	+	+	+
SIA "Gādība"	-	-	-	+	SIA "Siguldas bloks"	+	+	+	+
SIA "Grods"	+	+	-	+	SIA "SKS Baltija"	+	-	-	-
SIA "HC Betons"	+	+	+	+	AS "Smiltnieki"	+	+	+	+
SIA "Īgates betons"	-	+	+	+	SIA "Sunor"	+	+	+	+
SIA "Ironbetons"	+	-	-	-	SIA "Talsu MB"	+	-	-	-
SIA "JC Betons"	+	+	+	+	SIA "TBC"	+	-	+	-
SIA "Jēkabpils PMK"	-	-	-	+	SIA "Transportbetons MB"	+	+	+	+
SIA "Jelgavas MB"	+	-	-	-	SIA "Valmieras MB"	+	-	-	-
SIA "JSBJ"	-	-	+	+	SIA "UPB Projekti"	+	-	-	-
SIA "Juma un K"	+	-	-	-	SIA "Vertels"	+	+	+	+
SIA "Ka un Mo"	-	-	+	-	SIA "Vidzemes Betons"	+	-	-	+

2.tabulā ir parādīti tirgus dalībnieki, kuri rūpnieciskajā ražošanā nodarbina 10 un vairāk cilvēku. „+” nozīmē, ka attiecīgajā gadā tirgus dalībnieks ir ražojis un transportbetona tirgū realizējis pašu saražoto transportbetonu, savukārt „-” nozīmē, ka attiecīgajā gadā tirgus

⁵ Datu avots: CSP

dalībnieks nav nedz ražojis, nedz transportbetona tirgū realizējis pašu saražoto transportbetonu. Pamatojoties uz iepriekš minēto, ir definējami četri tirgus dalībnieku uzvedības modeļi: (1) tirgus dalībnieki, kuri ir darbojušies transportbetona tirgū visā 2.tabulā analizētajā laika periodā (Cemex, SIA „Kolle Beton” u.c.), (2) tirgus dalībnieki, kuri, pamatojoties uz ekonomisko situāciju, uz noteiktu vai nenoteiktu laiku ir pārtraukuši transportbetona ražošanu un realizāciju (SIA „Betons PR”, SIA „Vidzemes Betons” u.c.), (3) tirgus dalībnieki, kuri ir aizgājuši no transportbetona tirgus, likvidējušies pēc pašu iniciatīvas vai maksātnespējas procesā (SIA „Roadsteel”, SIA „Komunālceltnieks ANO” u.c.), (4) tirgus dalībnieki, kuri ir apvienojušies - AS „MB Betons”, atsaucoties uz kopējo ekonomisko situāciju valstī, 2009. gadā veica vērienīgu struktūras optimizāciju, centralizēti apvienojot transportbetona ražotnes Latvijā un izveidojot uzņēmumu SIA „Transportbetons MB”. AS „MB Betons” grupā ir iekļautas 10 juridiskās personas (transportbetona ražotāji), kuras pieder AS „MB Betons.

4.3.3. Transportbetona eksports un imports

3.tabula. Transportbetona eksports un imports no 2008. līdz 2011.gadam⁶

Gads	Eksports (kg)	Imports (kg)
2008	67401	-
2009	-	44900
2010	-	209470
2011	9105	971498

Ņemot vērā, ka transportbetona maksimālais piegādes attālums variējas no 60 līdz 200 km, transportbetona starptautiskā tirdzniecība ir ierobežota, tomēr transportbetona ražotnēm, kas ir izvietotas reģionos, īpaši pierobežā, ir iespējams eksportēt transportbetonu uz ārvalstu pierobežas reģioniem, kā arī fiziskajām un juridiskajām personām, kas atrodas Latvijas pierobežas reģionos ir iespējams transportbetonu importēt. Papildus ir norādāms, ka transportbetona tirgus uzraudzības ietvaros vairāki tirgus dalībnieki ir pauduši viedokli, ka, ņemot vērā pastāvošo situāciju transportbetona tirgū, transportbetonu nav izdevīgi transportēt tālāk par 100 km no ražotnes. 3.tabulā ir redzams, ka 2008.gadā, kad Latvijas transportbetona tirdzniecības tirgū vēl notika izaugsme, tirgus spēja pilnā apmērā apkalpot pastāvošo pieprasījumu pēc transportbetona un apzināt arī ārvalstu tirgus. Laika periodā no 2009. līdz 2011.gadam, transportbetona tirgum kopumā Latvijā piedzīvojot ievērojamu kritumu, palielinājās transportbetona importa apjomi, kas ir izskaidrojams ar to, ka transportbetona pieprasījums Latvijas reģionos kritās mazāk nekā Rīgas reģionā, galvenokārt ES līdzfinansējuma zemnieku saimniecību attīstībai, zaļās elektroenerģijas ražošanas un ēku siltināšanas projektu realizācijas dēļ. Lai gan 2011.gadā transportbetona imports sasniedza 971 498 kg, šis apjoms

⁶ Datu avots: CSP

Latvijas transportbetona tirgum bija maznozīmīgs un veidoja mazāk par 0,1% no kopējā realizētā transportbetona apjoma Latvijas teritorijā 2011.gadā. Atjaunojoties nelielai izaugsmei transportbetona tirgū 2011.gadā, atjaunojās arī transportbetona eksports – 9105 kg –, tomēr eksporta apjoms ir maznozīmīgs un veido tikai 0,00017% no realizētā transportbetona apjoma 2011.gadā. Valstis, uz kurām tika transportēts lielākais transportbetona apjoms analizētajā laika periodā, bija Lietuva un Igaunija, arī importētājvalstis ir Lietuva un Igaunija.

4.3.4. Spēku sadalījums transportbetona tirgū

4.tabula. Transportbetona tirgus dalībnieku tirgus daļas 2008.gada 1.-3.cet. un 2011.gadā⁷

Transportbetons ražotāju tirgus daļas pēc realizētā transportbetona apjoma (m ³)					
2008.gada 1. – 3.cet.11			2011.gads		
AS „MB Betons”	(*)	< 30 (*)	AS "MB Betons"	(*)	< 30 (*)
SIA "Cemex"	(*)	< 20 (*)	SIA "Cemex"	(*)	< 20 (*)
SIA „HC Betons”	(*)	< 20 (*)	SIA "HC Betons"	(*)	< 20 (*)
SIA „Eksim Trans”	(*)	< 10 (*)	SIA "Eksim Trans"	(*)	< 10 (*)
SIA „Kolle Beton”	(*)	< 10 (*)	SIA "Kolle Beton"	(*)	< 10 (*)
SIA „Baltijas Betonmix”	(*)	< 10 (*)	SIA "CTB Betons"	(*)	< 10 (*)
SIA „Betons 97”	(*)	< 10 (*)	AS "BMGS"	(*)	< 10 (*)
SIA „Rudus”	(*)	< 20 (*)	SIA "Vertels"	(*)	< 10 (*)
SIA „ACB Betons”	(*)	< 10 (*)	SIA "Igates Betons"	(*)	< 10 (*)
Citi	(*)	< 20 (*)	Citi	(*)	< 20 (*)
Kopā	584243	100	Kopā	495471	100

Lietas Nr.2193/08/10/9 26.02.2010. lēmumā Nr.16 norādīts, ka laika periodā no 2006.gada līdz 2008.gada augustam Cemex tirgus daļa transportbetona tirgū bija zem 20%. Līdzīgus un pat lielākus transportbetona apjomus bija realizējušas arī SIA „HC Betons”, AS „MB Betons”, SIA „Rudus” un SIA „Eksim Trans”.

Konkurences padome transportbetona tirgus uzraudzības ietvaros ieguva informāciju par 20 tirgus dalībnieku realizēto transportbetona apjomu 2011.gadā. Pamatojoties uz iegūto informāciju, ir secināms, ka laika posmā no 2008. līdz 2011.gadam vairāki tirgus dalībnieki ir spējuši uzlabot savas pozīcijas transportbetona tirgū, piemēram, Cemex, netieši AS „MB Betons” (caur SIA "Transportbetons MB"), SIA” Igates Betons”, SIA „Vertels”, AS „BMGS” un SIA „CTB Betons”, attiecīgi no tirgus ir aizgājuši SIA „Baltijas Betonmix” un SIA „Rudus” u.c., bet pozīcija tirgū ir pasliktinājusies SIA „ACB Betons”, SIA „Eksim Trans”, SIA „HC Betons” un SIA „Kolle Beton”. Papildus ir norādāms, ka 2011.gadā, salīdzinājumā ar 2008.gada 1.-3.cet., ir

⁷ Datu avots: 2008.gada 1.-3.cet. dati - 26.02.2010. lēmums Nr.16, 2011.gada dati – tirgus dalībnieku sniegtā informācija

samazinājusies tirgus koncentrācija, jo 2011.gadā deviņi lielākie transportbetona tirgus dalībnieki realizēja mazāku transportbetona apjomu no kopējā transportbetona tirgū realizētā transportbetona apjoma nekā 2008.gadā.

Lietas Nr.2193/08/10/9 26.02.2010. lēmumā Nr.16 ir norādīts, ka lielākajiem tirgus dalībniekiem, tādiem kā AS „MB Betons”, Cemex, SIA „HC Betons”, SIA „BMGS”, piederēja vairākas ražotnes, kuras bija izvietotas dažādās Latvijas vietās. Cemex piederēja 6 ražotnes (Bolderājā, Sauriešos, Sauleskalnā, Daugavpilī, Brocēnos un Uriekstes ielā, Rīgā). AS „MB Betons” – 5 (Liepājā, Valmierā, Talsos, Daugavpilī, Jelgavā), SIA „HC Betons” – 3 (Ķekavā, Rīgā un Ikšķilē), SIA „BMGS” – 3 (2 Rīgā un viena Ventspilī). Citiem tirgus dalībniekiem piederēja divas vai mazāk ražotnes. Lielāko un citu tirgus dalībnieku transportbetona ražotņu izvietojums liecināja, ka transportbetona ražotnes koncentrētas Rīgā un Rīgas rajonā. No Rīgas attālajos rajonos transportbetona ražotņu koncentrācija bija mazāka. Cemex pieder vairāk ražotņu salīdzinājumā ar konkurentiem, un to izvietojums aptver plašu Latvijas teritoriju.

Pamatojoties uz publiski pieejamo informāciju, Cemex pašreiz piegādā transportbetonu no 5 ražotnēm (Bolderājā, Sauriešos, Sauleskalnā, Daugavpilī, Brocēnos), tajā pašā laikā tirgus dalībnieki norāda, ka laika posmā no 2010. līdz 2012.gadam Cemex ir izvietojis transportbetona ražotni arī Lielvārdē un irē SIA „Mobil Betons” ražotni Rīgā. Līdz ar to, pamatojoties uz publiski pieejamo un tirgus dalībnieku sniegto informāciju, Cemex pašreiz izmanto 7 transportbetona ražotnes.

AS „MB Betons” ražotnes transportbetona ražošanai apvieno sabiedrības īpašumā esošie uzņēmumi SIA „Transportbetons MB” un SIA „Daugavpils Dzelzsbetons”. SIA „Transportbetons MB” apvieno 7 ražotnes (Liepājā, Valmierā, Talsos, Jelgavā, Ādažos, Saldū un Ventspilī), papildus iepriekš minētajam MB Betons grupā ir iekļautas arī ražotnes Daugavpilī (SIA „Daugavpils Dzelzsbetons”), Rēzeknē un Gulbenē, tādējādi kopā apvienojot 10 ražotnes. Savukārt SIA „HC Betons” attiecīgi pieder 4 transportbetona ražotnes (Ķekavā, Rīgā, Ikšķilē un Slampē) un SIA „BMGS” – 3 (2 Rīgā un viena Ventspilī). Secināms, ka lielākie tirgus dalībnieki ir paplašinājuši transportbetona ražošanu, atverot jaunas ražotnes.

Konkurences padome Lietas Nr.2193/08/10/9 26.02.2010. lēmumā Nr.16 norāda, ka saskaņā ar Cemex sniegto informāciju vidējā komerciālā rentabilitāte no cementa tirdzniecības laika periodā no 2007.gada janvāra līdz 2008.gada augustam Cemex bija pozitīva. Neatkarīgi no zaudējumiem transportbetona biznesā laika periodā no 2007.gada janvāra līdz 2008.gada augustam, Cemex bija iespēja segt (šķērssubsidēt) tos no peļņas cementa tirgū, tādējādi papildus citiem ienākumiem šķērssubsidēšana neradīja zaudējumus Cemex darbībai kopumā.

Lai gan augstākminētā informācija neliecina par kāda tirgus dalībnieka tirgus varu, Cemex tirgus daļa norāda, ka transportbetona tirgū Cemex ir būtisks tirgus dalībnieks un tā ietekme transportbetona tirgū salīdzinājumā ar 2008.gadu ir pieaugusi. Cemex vertikālā integritāte, vienlaicīgi ražojot cementu un darbojoties cementa kā transportbetona izejvielas vairumtirdzniecības tirgū un transportbetona tirgū Latvijā, rada Cemex priekšrocības transportbetona tirgū, t.i., Cemex nav atkarīga no cementa piegādātājiem.

5. Tirgus dalībnieku viedoklis par izmaiņām transportbetona tirgū

Kopumā konkurence transportbetona tirgū, sākoties transportbetona pieprasījuma kritumam 2008.gada nogalē, turpinoties 2009.gadā un saglabājoties zēmam transportbetona pieprasījumam arī 2010.gadā, ko pamatā noteica ļoti straujais būvniecības tirgus kritums, saasinājās, jo pirmskrīzes tirgus bija „pārsātināts” ar ražotājiem. Rezultātā, likvidējoties vai īslaicīgi pārtraucot darbību, no tirgus aizgāja aptuveni ceturtdaļa jeb trīsdesmit tirgus dalībnieki. Kā galveno faktoru tirgus dalībnieku aiziešanai no tirgus transportbetona ražotāji norāda nespēju samazināt transportbetona ražošanas izmaksas.

Būtiski ir nošķirt transportbetona cenu uzņēmuma ražotnē no iestrādātās transportbetona cenas būvprojektā, kā atzīst tirgus dalībnieki, krīzes periodā iezīmējās tendence atsevišķiem transportbetona ražotājiem noteikt transportbetona cenu zemāku par tiešajām ražošanas izmaksām jeb pašizmaksu, cerot, ka saistīto pakalpojumu (transportbetona transportēšana un iestrāde) cenas nosegs zaudējumus, kas radušies, realizējot transportbetonu par cenu, kas ir zemāka par pašizmaksu.

Tirgus dalībnieki norāda uz būtiskām atšķirībām starp konkurences situāciju Rīgā un Rīgas reģionā un citos Latvijas reģionos, respektīvi konkurence Rīgā un Rīgas reģionā ir lielāka nekā citos Latvijas reģionos un to nosaka atšķirīgs transportbetona ražotāju skaits katrā reģionā. Konkurences padomes ieskatā minētais arguments ir jāvērtē kopsakarā ar transportbetona pieprasījuma atšķirībām Rīgā un Rīgas reģionā un citos Latvijas reģionos. Ņemot vērā ES līdzfinansējumu infrastruktūras projektiem, reģionālās attīstības projektiem, zemnieku saimniecību attīstībai, zaļās elektroenerģijas ražošanas un ēku siltināšanas projektu realizācijai, kas lielākoties tika apzināti Latvijas reģionos, laika posmā no 2010. līdz 2012.gadam ir vērojama tendence, ka atsevišķi tirgus dalībnieki, piemēram, Cemex un SIA” HC Betons”, kas iepriekš koncentrējās uz Rīgas un Rīgas reģiona transportbetona noieta tirgu, paplašina savu darbību un pašreiz ražo un piedāvā transportbetonu arī citos Latvijas reģionos.

Konkurences padome Lietas Nr.2193/08/10/9 26.02.2010. lēmumā Nr.16 norāda, ka viens no labumiem, ko patērētāji iegūst no tirgus dalībnieku konkurences, ir zemākas cenas. Jo īpaši novērtējot zemu cenu stratēģijas kā ļaunprātīgas rīcības izpausmi Konkurences likuma kontekstā, ir nepieciešams konstatēt pietiekamus pierādījumus par Cemex rīcības negatīvo ietekmi uz esošo un potenciālo konkurenci. Lēmuma 5.punktā Konkurences padome secināja, ka Lietā konstatētās Cemex zemo cenu politikas ilgums acīmredzot nav bijis pietiekams, lai ietekmētu efektīvu konkurentu konkurētspēju, ņemot vērā, ka tie periodiski arī ir piemērojuši zemas cenas, kā arī to tirgus daļa ir pieaugusi. Vienlaicīgi turpat Konkurences padome konstatē, ka ilgā laika periodā Cemex pārmērīgi zemā cenu stratēģija var būtiski negatīvi ietekmēt esošo un potenciālo konkurenci transportbetona tirgū, izslēdzot esošos konkurentus no tirgus tādēļ, ka tiem nav zaudējumu finansēšanas avota, kā arī radot barjeras potenciālajai konkurencei – jaunu tirgus dalībnieku ienākšanai tirgū ekonomikas izaugsmes laikā. Līdz ar to jāvērtē Cemex cenu politikas ietekme uz tirgu kopumā, ņemot vērā atbildību, kas gulstas uz dominējošā stāvoklī

esošu tirgus dalībnieku. Šāda tirgus dalībnieka rīcība, ja iespējams konstatēt atšķirīgu faktisko tirgus situāciju, būtu atzīstama par dominējošā stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu.

Līdzīgu nostāju 16.11.2012. vēstulē Nr.02-95/2012 pauž SIA „Kolle Beton”, norādot, ka Cemex, no cementa tirgus šķērssubsidējot savu darbību transportbetona tirgū, netieši ir dominējošā stāvoklī arī transportbetona tirgū. Papildus iepriekš minētajam SIA „Kolle Beton” norāda, ka Cemex, piemērojot zemo cenu stratēģiju, respektīvi, realizējot transportbetonu par cenu, kas ir zemāka par pašizmaksu, ierobežo konkurenci transportbetona tirgū un kaitē patērētājiem. Kā apgalvo SIA „Kolle Beton”, zaudējumus, kas radušies, realizējot transportbetonu zem pašizmaksas, Cemex sedz no peļņas, kas iegūta, darbojoties cementa tirgū, kurā Cemex atrodas dominējošā stāvoklī. SIA „Kolle Beton” norāda, ka zemo cenu stratēģiju Cemex ir piekopusi arī laika periodā no 2010. līdz 2012.gadam. No vēstules Nr.02-95/2012 ir secināms, ka SIA „Kolle Beton” uzskata, ka transportbetona tirgus dalībnieku skaits ir samazinājies ne tikai tirgus lejupslīdes dēļ, bet arī Cemex īstenotās zemo cenu stratēģijas dēļ. SIA „Kolle Beton” ir vienīgais tirgus dalībnieks, kurš ir paudis tādu nostāju, liela daļa no tirgus dalībniekiem ir izvairījušies sniegt viedokli par Cemex, citi ir norādījuši uz Cemex lomas pieaugumu transportbetona tirgū un atsevišķi - arī cementa tirgū.

Uzraudzības mērķis un uzdevumi neaptvēra transportbetona cenas analīzi, bet Konkurences padomes rīcībā esošā informācija par tirgus dalībnieku transportbetona apgrozījumu (LVL) un realizācijas apjomu (m^3) 2011.gadā neliecina, ka Cemex realizē transportbetonu par zemāku cenu kā konkurenti.

Citastarp 08.11.2012. vēstulē Nr.Iz.233/11/2012 Cemex norāda, ka vairāki transportbetona ražotāji pārdod savu produkciju bez PVN, kas ievērojami kropļo godīgu konkurenci transportbetona tirgū.

Secinājumi

1. 2009.gadā salīdzinājumā ar 2008.gadu transportbetona realizācija kritās aptuveni par 55,65%. Pastāv cieša korelācija starp transportbetona tirgu un būvniecības tirgu – aptuveni 88,13% no transportbetona tirgus apgrozījuma pārmaiņām ir skaidrojamas ar pārmaiņām būvniecības tirgus apgrozījumā, pārējie – 11,87% ir izskaidrojami ar būvniecības tirgus apgrozījuma svārstībām nesaistītiem faktoriem. 2011.gadā iezīmējās realizētā transportbetona apjoma pieaugums, kas salīdzinājumā ar 2010.gadu pieauga par 51,63%. Pieaugums norāda uz to, ka transportbetona tirgus sāka atgūties no pasaules ekonomiskās krīzes. Transportbetona tirgum ir sezonāls raksturs. Normālos ekonomikas attīstības apstākļos transportbetona realizācijas apjomi salīdzinājumā ar iepriekšējo periodu gada otrajā un trešajā ceturksnī pieaug, savukārt gada pirmajā un ceturtajā ceturksnī samazinās. Ņemot vērā transportbetona kā preces īpašības, transportbetona imports un eksports ir ierobežots. Importētā transportbetona apjoms Latvijas transportbetona tirgu būtiski neietekmē, jo, piemēram, 2011.gadā veidoja mazāk par 0,1% no kopējā Latvijā ražotā un realizētā transportbetona apjoma.
2. Transportbetona tirgus dalībnieku skaita dinamika korelē ar transportbetona tirgus tendencēm no 2008. līdz 2011.gadam. Pamatojoties uz iegūto informāciju, ir secināms, ka laika posmā no 2008. līdz 2011.gadam vairāki tirgus dalībnieki ir spējuši uzlabot savas pozīcijas transportbetona tirgū, piemēram, Cemex, netieši AS „MB Betons” (caur SIA „Transportbetons MB”), SIA „Igates Betons”, SIA „Vertels”, AS „BMGS” un SIA „CTB Betons”), attiecīgi no tirgus ir aizgājuši SIA „Baltijas Betonmix” un SIA „Rudus” u.c., bet pozīcija tirgū ir pasliktinājusies SIA „ACB Betons”, SIA „Eksim Trans”, SIA „HC Betons” un SIA „Kolle Beton”. Lielākie tirgus dalībnieki ir paplašinājuši transportbetona ražošanu, atverot jaunas ražotnes.
3. 2011.gadā salīdzinājumā ar 2008.gada 1.-3.cet. ir samazinājusies transportbetona tirgus koncentrācija, jo 2011.gadā deviņi lielākie transportbetona tirgus dalībnieki realizēja mazāku transportbetona apjomu no kopējā transportbetona tirgū realizētā transportbetona apjoma nekā 2008.gadā. Transportbetona tirgus uzraudzībā iegūtā informācija neliecina par kāda tirgus dalībnieka tirgus varu. Tirgus līderi ir saglabājuši savas pozīcijas, atsevišķos reģionos vērojama transportbetona ražotāju konsolidācija.
4. Kopumā konkurence transportbetona tirgū laika posmā no 2008.gada līdz 2011.gadam saasinājās. Konkurences padomes rīcībā esošā informācija par tirgus dalībnieku transportbetona apgrozījumu (LVL) un realizācijas apjomu (m³) 2011.gadā neliecina, ka Cemex realizē transportbetonu par zemāku cenu nekā konkurenti. Konkurences padome nav konstatējusi būtiskus riskus, kas būtu saistīti ar tirgus dalībnieku uzvedības neatbilstību Konkurences likuma normām.

(*) – ierobežotas pieejamības informācija